

SSoạn bài Ngữ cảnh - Ngữ văn lớp 11

A. Tóm tắt lý thuyết

I. Khái niệm

Câu hỏi 1.

- Câu nói “*Giờ muộn thế này mà họ chưa ra nhỉ?*” là câu nói vu vơ vì không thể xác định được.
- Các nhân vật giao tiếp: ai nói, ai nghe, vị trí xã hội, quan hệ giữa người nói và người nghe.
- Thời gian, không gian giao tiếp câu đó mập mờ.
- Đối tượng được nói đến: chưa xác định rõ vì từ “họ” là một danh từ chỉ một số người, nhóm người nói chung chung,
- Thời điểm của sự phủ định: “chưa ra” tính từ thời điểm.
- Cụm từ “*giờ muộn thế này*”: không thể xác định rõ được thời gian như thế nào là muộn với người đang nói câu này.

Câu hỏi 2. Câu ở ngữ liệu khi đặt trong văn bản là câu xác định vì:

- Nhân vật xác định: câu nói đó là của chị Tý.
- Thời gian và không gian xác định: buổi tối nói phố huyện nhỏ.
- Đối tượng được nói đến xác định: Họ - mấy người phu gạo hay phu xe hoặc mấy chú lính lệ.
- Thời điểm của sự phủ định: tính từ buổi tối

=> Nhờ bối cảnh trên ta mới hiểu ý nghĩa câu nói của chị Tý.

*** Khái niệm:**

Ngữ cảnh chính là bối cảnh ngôn ngữ, ở đó người nói (viết) sản sinh ra lời nói thích ứng, còn người nghe (đọc) căn cứ vào đó để lĩnh hội được đúng lời.

II. Nhân tố giao tiếp

- Nhân vật giao tiếp

SSoạn bài Ngữ cảnh - Ngữ văn lớp 11

- Bối cảnh ngoài ngôn ngữ
- Văn cảnh

III. Văn cảnh

Văn cảnh có vai trò rất quan trọng cả với quá trình tạo lập lẫn quá trình lĩnh hội lời nói.

B. Luyện tập

Câu 1. Căn cứ vào ngữ cảnh, hãy phân tích những chi tiết được miêu tả trong hai câu sau:

*Tiếng phong hạc phập phồng hơn mười tháng, trông tin quan như trời hạn trông mưa;
mùi tinh chiên vấy vá đã ba năm, ghét thói mọi như nhà nông ghét cỏ.*

*Bữa thấy bông bong che trắng lớp, muốn tới ăn gan; ngày xem ống khói chạy đen sì,
muốn ra cắn cỏ.*

(Nguyễn Đình Chiểu, *Văn tế nghĩa sĩ Cần Giuộc*)

Trả lời:

Câu văn trên xuất phát từ bối cảnh: Tin tức về kẻ địch đến đã phong thanh mười tháng nay, vậy mà lệnh quan (đánh giặc) vẫn chẳng thấy đâu. Người nông dân đã thấy rõ sự đơ bản của kẻ thù và căm ghét chúng mỗi khi thấy bóng dáng tàu xe của chúng. Cụ thể:

- Bối cảnh đất nước: thực dân Pháp xâm lược nước ta, vua quan nhà Nguyễn đầu hàng, chỉ có lòng dân thể hiện lòng căm thù và ý chí đấu tranh.

- Bối cảnh câu văn:

+ Tin tức về kẻ thù đã có từ mười tháng rồi, nhưng chưa thấy lệnh quan.

+ Trong khi chờ đợi, người nông dân cảm thấy chướng tai gai mắt trước những hành vi của kẻ thù.

Câu 2. Xác định hiện thực được nói tới trong hai câu thơ:

Đêm khuya văng vẳng trống canh dồn,

Trơ cái hồng nhan với nước non.

(Hồ Xuân Hương, *Tự tình - bài II*)

SSoạn bài Ngữ cảnh - Ngữ văn lớp 11

Trả lời:

Hai câu thơ trên của Xuân Hương gắn với tình huống giao tiếp cụ thể: Đêm khuya, tiếng trống canh dồn dập mà người phụ nữ thì cô đơn, trơ trọi,.. Hiện thực được nói đến ở đây là hiện thực bên trong, tức là tâm trạng ngậm ngùi chua xót của nhân vật trữ tình. Câu thơ diễn tả tình huống, còn tình huống là nội dung đề tài của câu thơ. Tất nhiên, ngoài việc diễn tả tình huống, câu thơ còn bộc lộ tâm sự của nhân vật trữ tình.

Câu 3. Vận dụng hiểu biết về ngữ cảnh để lí giải những chi tiết về hình ảnh bà Tú trong bài *Thương Vợ* của Tú Xương.

Trả lời:

Từ hoàn cảnh về cuộc sống của Tú Xương, có thể thấy bà Tú là một người vợ tảo tần, chịu thương chịu khó làm ăn để nuôi chồng, nuôi con. Bà Tú kiếm sống bằng nghề buôn bán nhỏ. Những chi tiết trong hoàn cảnh sống của gia đình Tú Xương chính là bối cảnh tình huống cho nội dung các câu thơ trong bài (6 câu đầu). Ví dụ, việc dùng thành ngữ "một duyên hai nợ" không phải chỉ nói đến nỗi vất vả của bà Tú, mà xuất phát từ chính ngữ cảnh sáng tác: Bà Tú phải làm để nuôi cả chồng và con.

Câu 4. Đọc những câu thơ sau trong bài thơ *Vịnh khoa thi Hương* của Tú Xương và cho biết những yếu tố nào trong ngữ cảnh đã chi phối nội dung của những câu thơ đó.

- *Nhà nước ba năm mở một khoa,*

Trường Nam thi lẫn với trường Hà.

- *Lọng cắm rợp trời quan sứ đến,*

Váy lê quét đất mũ đầm ra.

Trả lời:

Vào năm Đinh Dậu (1897), chính quyền mới do thực dân Pháp lập nên (nhà nước) đã bắt các sĩ tử Hà Nội xuống thi chung ở trường thi Nam Định. Theo thông lệ, kì thi Hương được tổ chức ba năm một lần. Những thông tin này chính là ngữ cảnh của câu thơ:

Nhà nước ba năm mở một khoa,

Trường Nam thi lẫn với trường Hà.

Trong khoa thi Hương của năm Đinh Dậu ấy, Toàn quyền Pháp ở Hà Nội là Đu-me đã cùng vợ đến dự. Những sự kiện này chính là ngữ cảnh tạo nên câu thơ:

SSoạn bài Ngữ cảnh - Ngữ văn lớp 11

Lọng cắm rợp trời quan sứ đến

Váy lê quét đất mù đầm ra.

Câu 5. Trên đường đi, hai người không quen biết gặp nhau, một người hỏi: "*Thưa bác, bác có đồng hồ không ạ?*". Trong ngữ cảnh đó, câu hỏi cần được hiểu thế nào? Nó nhằm mục đích gì?

Trả lời:

Bài tập nêu tình huống (bối cảnh giao tiếp hẹp) là: Lúc đi đường, hai người không quen biết gặp nhau. Trong tình huống đó, thường người ta không bao giờ đường đột hỏi về những chuyện riêng tư (có hay không có đồng hồ) mà chỉ hỏi nhau về những đề tài mang tính khách quan, có quan hệ đến mọi người. Chính vì thế, trong ngữ cảnh này, không thể hiểu câu hỏi của người đi đường là nói về đề tài cái đồng hồ mà phải hiểu đó là câu hỏi về thời gian, nhằm mục đích nêu nhu cầu cần biết về thời gian lúc đó.